

Campsentelles, 10
2007

CENTRE D'ESTUDIS SANTFOSTENCS
AMICS DE CABANYES

*La repressió
republicana
i la repressió
franquista a
Sant Fost
(1936-1945)*

XAVIER PÉREZ GÓMEZ

Introducció

En els darrers temps s'està parlant molt de la “recuperació de la memòria històrica”, en al·lusió als fets ocorreguts durant la Guerra Civil i el franquisme. És en aquest context que hem fet la nostra recerca documental que cristal·litza en aquest article. Pel que fa a les dates marc del nostre estudi, la inicial és la del començament de la Guerra Civil (1936) i la final és la de l'acabament de la II Guerra Mundial (1945), ja que suposà de fet un cert alleugeriment de la repressió més dura portada a terme en els anys inicials de la dictadura.

En començar la Guerra Civil el 18 de juliol de 1936 es va produir un esclat revolucionari a les zones que quedaren sota control dels republicans. A Catalunya aquesta revolució fou impulsada, sobretot, per militants anarquistes, afiliats al sindicat CNT-FAI, tot i que també hi tingueren una participació activa militants i simpatitzants socialistes i comunistes (PSUC) i en menor mesura alguns membres d'ERC i del sindicat Unió de Rabassaires.

L'estiu de 1936 fou molt sagnant a Catalunya (de la mateixa manera que a la resta del territori espanyol) ja que tingué lloc una persecució de totes aquelles persones que eren considerades de dretes o “feixistes”. A partir del 19 de juliol s'iniciaren els assassinats indiscriminats de capellans, freres, catòlics significats, propietaris rurals, empresaris, carlins i fins i tot catalanistes moderats considerats “burgesos i capitalistes”. També es van cremar i destruir esglésies i convents i es van ocupar finques i fàbriques. A la zona franquista també començà una persecució similar de gent d'esquerres (republicans, socialistes, comunistes i anarquistes), amb la pràctica d'execucions i assassinats.

1. L'esclat de la guerra a Sant Fost: l'Ajuntament i el Comitè Revolucionari

En començar la Guerra, a Sant Fost es constituí un Comitè Revolucionari o Comitè de Milícies, que tenia a les seves ordres un grup de gent armada, les Milícies Antifeixistes de Sant Fost. S'ignora el nom exacte dels integrants del Comitè, ja que a la documentació consultada només s'hi troben vagues referències, tot i que sí que es parla amb detall de molts dels membres de les Milícies i les seves patrulles de control.

Paral·lelament, l'Ajuntament de Sant Fost, presidit per Enric Torrents Murgarella, d'ERC, continuava funcionant com a òrgan de govern local, tot i que de forma més teòrica que efectiva, ja que el Comitè va actuar lliurement en aquells primers mesos del conflicte. Després del 18 de juliol, el primer ple municipal que es va celebrar va tenir lloc el 2 d'agost de 1936. En el transcurs d'aquesta reunió l'alcalde va destituir els dos regidors de la minoria de dretes no afectes al Front Popular d'Esquerres, tot seguint les consignes del Decret de la Conselleria de Governació de la Generalitat de data 22 de juliol. Seguidament es nomenaren dos nous regidors, aquests sí, militants de partits d'esquerres. En total, hi havia sis regidors i l'alcalde, tots d'Esquerra Republicana.

Al ple de l'onze d'agost de 1936 un dels principals punts del dia fou “*l'aprovació dels repartiments efectuats pels Comitès de Milícies Antifeixistes de Sant Fost i la Llagosta per cobrir les despeses ocasionades per l'aixecament feixista...*”. Amb altres paraules: el Consistori aprovava i assumia una situació de fet com eren les confiscacions (“repartiments”) d'algunes propietats i cases que havien fet aquests milicians. Aquest ple ratifica el que hem dit abans: que l'Ajuntament de Sant Fost continuava existint com a òrgan polític, però a la vegada reconeixia el poder que havia assolit el Comitè de Milícies. El 13 de setembre es tornà reunir el ple per tal d'aprovar la segregació del barri de La Llagosta i la seva constitució en municipi independent.

El 17 d'octubre de 1936 va celebrar-se una altra reunió plenària de l'Ajuntament, en el transcurs de la qual i seguint les ordres de la Generalitat, es constituí una nova Corporació que donava entrada a membres dels sindicats CNT i Unió de Rabassaires. El Consistori, doncs, quedava integrat per tres membres d'ERC (l'alcalde Enric Torrents i dos regidors), dos de la CNT i un dels Rabassaires (conreadors de la vinya). Pocs dies després, el 21 d'octubre, s'incorporaren dos nous regidors, aquest cop representants del PSUC. Aquests fets ens fan pensar que amb la constitució d'aquest nou Ajuntament es donava entrada a alguns membres del Comitè de Milícies, on predominaven els anarquistes de la CNT-FAI i en menor mesura els rabassaires. La Generalitat va dissoldre, doncs, a principis d'octubre els Comitès Revolucionaris i va integrar alguns dels seus membres als consistoris. Era una forma d'intentar reconduir la revolució que havia esclatat tres mesos abans.

2. La repressió republicana a Sant Fost (1936-1939)

2.1 Les accions de les Milícies Antifeixistes

Segons es desprèn de la lectura de l'informe dit “Causa General”, redactat per l'Ajuntament en acabar la guerra, i de les causes judicials

instruïdes contra membres de les Milícies Antifeixistes de Sant Fost, al nostre poble va actuar, com ja hem dit abans, un grup de persones armades a les ordres del Comitè que confiscaren diverses propietats i béns (cases, finques) i també alguns automòbils i que es dedicaven a fer escorcolls domiciliaris i a patrullar per carrers i carreteres. Aquestes ocupacions de propietats es produïren la majoria d'elles immediatament després de l'inici de la guerra i es troben exhaustivament documentades en un informe que envià l'Ajuntament de Sant Fost (Alba del Vallès) a la Generalitat el juny de 1937, on es comunicava que havien estat “apropiades” un total de 21 finques, entre elles nou masies, dues finques rústiques i 10 cases.

Pel que fa als fets revolucionaris més destacats, podem dir que el 21 de juliol de 1936 un grup de milicians de la FAI provinents de Santa Coloma de Gramenet, procedí a l'assalt, saqueig i incendi de l'església parroquial situada aleshores a l'actual plaça de les Glòries Catalanes, al davant de Can Torrens. El rector de la Parròquia no va poder ser detingut ja que havia fugit i s'havia amagat a la zona dels Castanyers amb l'ajut d'alguns veïns. Poques setmanes després l'Ajuntament de Sant Fost ordenà l'enderrocament total de l'església i l'aprofitament de les pedres per construir el mur que actualment tanca la plaça de la Vila.

Al llarg d'aquells primers mesos de guerra es produïren també algunes detencions, escorcolls i visites nocturnes a cases de persones considerades de dretes o simplement riques, però cap d'elles fou assassinada, tot i que una fou detinguda i conduïda en automòbil en direcció al cementiri de Montcada, on solien afusellar individus considerats “feixistes”. Finalment, però, aquesta persona va poder salvar-se gràcies a la intervenció d'un altre milicià.

A la cruïlla de Can Calet els milicians muntaren un control, on aturaven els cotxes que passaven i els vianants, i els demanaven la documentació. Just en aquesta cruïlla, a l'anomenada “torre Cordón”, instal·là un dels

centres d'operacions el Comitè de Milícies de Sant Fost. Aquesta torre, que fa cantonada amb les carreteres de Badalona i de Sant Adrià, era propietat de la família Serrallach i fou després confiscada per la Falange, passant a ser seu de la Jefatura Local del Movimiento Nacional fins al 1972.

Tal com es dedueix de la documentació dels judicis efectuats a diversos membres de les Milícies Antifeixistes de Sant Fost, aquests feien sortides nocturnes amb els seus automòbils i es dirigien, armats, a altres pobles a realitzar, suposadament, les tasques que els eren encomanades per altres comitès. Esmentarem, per exemple, el cas d'un milicià santfostenc del qual es diu en la documentació del seu procés que *“Se le veía en el coche del Comité manifestando en determinadas ocasiones a su regreso que “venían de cazar lobos”, aún cuando no consta en el sumario su participación en más hechos delictivos, si bien se le imputa haber ido al pueblo de Palau-Solità en busca de un sacerdote, pero no lograron su propósito pues fueron recibidos a tiros en la entrada de dicho pueblo...”* o d'aquest altre: *“Desde los primeros momentos del Glorioso Movimiento Nacional actuó como voluntario en las Milicias Antifascistas, patrullando con armas por las calles y tomando parte en saqueos y registros... fue concejal en el Ayuntamiento durante la época en que se llevaron a cabo varios asesinatos en el pueblo, si bien todos ellos los cometieron individuos que actuaban a las órdenes del Comité de Badalona”* o aquest tercer *“Se dice que intervino en alguna de las salidas que hacían los elementos del Comité, de noche, con el auto, visitando alguna vez el arrabal de Montornés...”*

Respecte als actes “revolucionaris” ocorreguts a Sant Fost, es conserva un document força interessant a l'Arxiu Municipal. Es tracta d'un dels informes de la “Causa General” i redactat el 1941 que parla sobre detencions i delictes contra la propietat. Pel seu interès històric el reproduïm parcialment, tot evitant mencionar alguns noms que s'hi citen:

<i>Fecha</i>	<i>Sucinta relación del hecho delictivo</i>	<i>Personas sospechosas de participación en el delito y su paradero actual</i>
21-07-1936	<i>Incendio de la Iglesia parroquial y casa rectoral de este pueblo.</i>	<i>Según referencias, el día 21 de julio de 1936 se presentaron con un camión un grupo de hombres de Santa Coloma de Gramanet y llevaron a cabo el citado hecho, desconociéndose quiénes fueron dichos individuos.</i>
22-07-1936	<i>Detención de Pablo (...) (domiciliado en el manso Ribalta de este pueblo) y saqueo y quema de varias propiedades y cuadras.</i>	<i>(...) en Francia, y (...), en la cárcel.</i>
<i>Quince días más tarde</i>	<i>Otra detención del mismo en Barcelona y conducido a Mollet, a Montcada y al Comité de Pueblo Nuevo.</i>	<i>Comité de Mollet y de Montcada</i>
<i>Últimos días de julio de 1936</i>	<i>Registro de la casa Torrens de este pueblo y detención de su dueño, siendo conducido al comité de Mollet</i>	<i>Comité de Mollet, haciéndose conocido (...), en la cárcel de Pueblo Nuevo</i>
03-12-1936	<i>Se presentaron varios individuos armados en su domicilio (Can Toni) a las once menos cuarto de la noche, llamando con fuertes golpes, llamando al dueño dicen que querían llevárselo, diciendo que eran del Comité de Moncada y al salir su esposa por la ventana p(ara decir que estaba) ausente, dispararon dos tiros y se fueron.</i>	<i>No se conocen las personas, diciendo el perjudicado que manifestaron ser del Comité de Moncada.</i>
	<i>Corta de la alameda denominada de Pere Gil, propiedad de Doña Josefa Gil de Bofarull, hoy sus herederos, domiciliados en Barcelona, paseo de San Juan.</i>	<i>El Sindicato de Rabasaires de Mollet, continuando después el Ayuntamiento de la Llagosta.</i>
	<i>Incantación y corta de la propiedad denominada Mas Corts, de D. Ludgardo y D. Miquel Ratés, domiciliados en Barcelona</i>	<i>Comité de la Fábrica de Curtidos Teneria Moderna Franco-Española de Mollet.</i>
	<i>Corta de algunos árboles de la propiedad Tayà.</i>	<i>El Ayuntamiento de San Fausto de Campcentellas.</i>
	<i>Saqueo de la casa y propiedad denominada Manso Llobart, con manantial de Agua Mineral Better y fábrica de alfileres.</i>	<i>Refugiados, fuerzas del Aire del Ejército Rojo y comités de Badalona, Tiana y Mollet.</i>

2.2 Persones assassinades pels republicans al terme de Sant Fost

En aquell període (juliol-octubre de 1936) apareguren a diverses carreteres del terme municipal de Sant Fost un total de 16 cadàvers, tots ells de persones forasteres, excepte el cas de Mn. Salvador Pibernat, sacerdot que fou rector de la nostra parròquia fins un mes abans de començar la guerra. Sembla demostrat que en aquestes morts no tingueres a veure el Comitè santfostenc, a excepció del cas de Mn. Pibernat, on els indicis apunten a la participació de milicians del nostre poble, com a mínim en la seva detenció. El terme de Sant Fost, molt boscos, era el lloc propici per portar a terme les execucions o assassinats que efectuaven els milicians de Comitès de poblacions de les rodalies.

Ruïnes de l'església de Sant Fost cremada i destruïda el juliol de 1936, en una fotografia presa per Ramon Safont (acs). (col·lecció XPG)

Aquesta és la relació de persones trobades mortes al terme de Sant Fost i que presentaven ferides d'armes de foc:

Cognoms i nom	Lloc de residència	Edat	Professió	Lloc on van trobar el cadàver	Data
Codina Soler, Bruno	Badalona	45	Jornaler	Km. 8 a 9 carretera de Mollet a Badalona	04-08-1936
Codoñés Borguñó, Francesc	Cerdanyola del Vallès	54	Propietari	Km. 6 a 7 carretera de Barcelona a la Roca	25-07-1936
Codoñés Renom, Lluís	Cerdanyola del Vallès	23	Pèrit mercantil	Km. 6 a 7 carretera de Barcelona a la Roca	25-07-1936
Codoñés Renom, Josep	Cerdanyola del Vallès	20	Advocat	Km. 6 a 7 carretera de Barcelona a la Roca	25-07-1936
Condeminas Mascaró, Manuel	Barcelona	40	Consignatari	Km. 9 a 10 carretera de Barcelona a la Roca	27-07-1936
Gorchs Umbert, Josep	Ripollet	39	Guixaire	Km 8 carretera de Badalona a Mollet	15-09-1936
Moret Ramis, Eduard	Barcelona	44	Empleat municipal	Km. 8 a 9 carretera de Mollet a Badalona	10-08-1936
Nadal Ramon, Ramon	Badalona	49	Capellà	Al terme de Sant Fost de Campsentelles	1936
Pecó Font, Eduard	Barcelona	17	Estudiant	Km. 8 de la carretera de Barcelona a la Roca	22-08-1936
Pibernat Sabi, Salvador	Badalona (a Sant Fost fins al juny de 1936)	60	Capellà	Km. 7 a 8 carretera de Mollet a Badalona	07-10-1936

Porras Baos, Adolfo	Barcelona	36	Empleat	Km. 9 a 10 carretera de Barcelona a la Roca	27-07-1936
Portabella Jubert, Antoni	Barcelona	49	Comerçant	Km. 9 a 10 carretera de Barcelona a la Roca	27-07-1936
Terrasa Grela, Fidel	Barcelona	49	Capataç del moll	Km. 9 a 10 carretera de Barcelona a la Roca	27-07-1936
Vital Garrofer, Miquel	Barcelona	26	Comerçant	Km. 9 a 10 carretera de Barcelona a la Roca	27-07-1936
Vital Oller, Jordi	Barcelona	62	Comerçant	Km. 9 a 10 carretera de Barcelona a la Roca	27-07-1936
Voces Pablo, Mariano	Barcelona	45	Tramviàire	Km. 8 al 9 carretera de Barcelona a la Roca	14-08-1936
TOTAL CADÀVERS	16				

Les fonts d'informació per elaborar aquesta llista han estat l'Arxiu Municipal de Sant Fost (expedient "Causa General") i el Jutjat de Pau (Registre civil de defuncions), a més del llibre dels historiadors Solé i Villarroya sobre la repressió a la rereguarda republicana. En aquesta obra apareix el sacerdot Ramon Nadal, veí de Badalona, com a trobat mort al terme de Sant Fost. Segons informació proporcionada per l'actual Jutge de Pau del nostre poble, i basant-se en l'examen del llibre de defuncions, al nostre poble es trobaren 18 cadàvers de desconeguts, morts de forma violenta el 1936, dels quals foren identificats posteriorment els setze ja esmentats.

Respecte als cadàvers trobats al terme de Sant Fost, l'alcalde va informar al fiscal que instruïa la Causa General que "*sobre los hechos delictivos*

de importancia cometidos durante la dominación roja en esta localidad, debo manifestarle en lo que al estado número 2 se refiere (cadáveres recogidos o enterrados en este término municipal no residentes) que se ignoran los responsables directos e indirectos de los hechos, ya que los cadáveres de los fallecidos, si bien se encontraban en este término, se hallaban en despoblado y cerca de las carreteras que cruzan el término, transitado por patrullas de todas partes” (Informe del 12 de febrer de 1941)

Una altra dada interessant és que el 5 d'abril de 1938 la secció d'intendència del SIM (Servei d'Investigació Militar) va confiscar la casa “La Oreneta” situada a Sant Fost. El SIM era el servei d'intel·ligència i espionatge del govern de la República.

2.3 El cas de Mn. Salvador Pibernat

Mossèn Salvador Pibernat Sabi fou rector de la parròquia de Sant Fost des de l'any 1916 fins al juny de 1936, això és, un mes abans de començar la Guerra Civil. En aquell moment fou traslladat a Badalona, com a capellà auxiliar de la parròquia de Sant Josep. Diversos testimonis entrevistats pel que subscriu ara fa ja catorze anys, afirmaven que en l'assassinat a trets de Mossèn Salvador hi van participar algunes persones de Sant Fost, ja que l'anaren a buscar en un automòbil a Badalona i li digueren que el portaven a declarar al nostre poble sobre unes joies (una custòdia) que havien pertangut a la parròquia i que els revolucionaris estaven buscant. Això es va saber perquè la seva germana, la Júlia, va estar present en el moment de la detenció i va parlar amb alguns dels que se l'emportaren. El tema de la declaració va ser una mera excusa, ja que quan el cotxe provinent de Badalona va passar el coll de la Conreria i s'estava apropant al mas Corts, es van aturar. Feren baixar el sacerdot i seguidament el mataren disparant-li diversos trets. Era el 6 d'octubre de 1936. Al dia següent, quan fou trobat el cadàver, fou enterrat al cementiri de Sant Fost.

Hi ha un document força revelador que vam poder llegir i transcriure fa uns anys. Es tracta de la carta que va enviar la Júlia Pibernat, germana del sacerdot assassinat, a un veí de Sant Fost, datada el 9 d'agost de 1939. Reproduïm alguns dels fragments més interessants:

“Seva, 9 de agosto de 1939.

Muy querido en Cristo. Antes que todo mi deseo es que ésta les encuentre con buena salud, yo por ahora sin novedad, g.a.D.

El día que vine en San Fausto no vine a su casa porque no fui a ninguna, no me pareció prudente después de la muerte de mi hermano (q.p.d.) y como a casa vinieron con un papel que decía Milicias Antifascistas de Sant Fost de Campcentellas, no tengo duda que quién me lo mataron fueron los de

Mn. Salvador Pibernat, rector de Sant Fost de 1916 a juny de 1936, va ser mort a trets a la carretera de la Conreria, prop de Mas Corts, el 7 d'octubre de 1936. (Foto col·lecció XPG)

San Fausto y con otros datos que tengo y me han dicho que el célebre (...) era uno de los que vino con el auto a Badalona. Este señor supo que yo dije que pidiera justicia, porque mi hermano no había sido ladrón y como él dijo que había robado las joyas de la Custodia, pues tuvo miedo que yo lo delatara (...) Y me dijeron que hubo un delator que la noche que mataron a mi hermano no durmió en su casa de San Fausto, cosa que todas las noches iba a dormir allá. Como los que iban en el auto, o más bien dicho, los del Comité le dijeron si ellos creían que era muerto y (él) les aseguró que aún vivía, y ellos entonces dijeron: “Pues ya nos vamos a cuidar de que no viva” y fue cuando vinieron a casa para ver los individuos que éramos y al saberlo, no tardaron ocho días en venir en busca de mi hermano.

Julia Pibernat”

Sobre la detenció i mort de Mn. Pibernat, el seu substitut a la parròquia, Mn. Salvador Balletbó escrigué pocs anys després a les seves memòries: “*Unes patrulles d’assassins van anar a Badalona a detenir-lo, l’obligaren a altes hores de la nit d’anar a Sant Fost i l’assassinaren en la mateixa parròquia, prop de Mas Corts... La veritat és que el matí del dia 7 d’octubre trobaren el seu cos estès a la cuneta de la carretera de la Conreria, travessat per les bales mortals dels assassins que se l’emportaren de Badalona amb un fals pretext d’anar a Sant Fost només a aclarir alguns dubtes quan fossin a l’Ajuntament”* (*Memòries de Mn. Salvador Balletbó, rector de Sant Fost (1936-1948)*, Casal Parroquial, 1986, p. 34).

El cas de Mn. Salvador Balletbó

Un altre cas de persecució per la seva condició de religiós fou el de Mn. Salvador Balletbó Duran que va arribar a la parròquia de Sant Fost el 25 de juny de 1936 i, per tant, quan començà la Guerra Civil, feia molt poc que residia al nostre poble. Tal com relata personalment a les seves pròpies memòries, amb l’ajut d’alguns veïns va poder fugir i amagar-se als boscos dels Castanyers. Si l’haguessin agafat en aquelles

primeres setmanes, hauria corregut la mateixa sort que el seu predecessor a la parròquia.

L'agost de 1936 aconseguí arribar a Barcelona, on s'estigué amagat al pis d'un amic, però al cap d'uns mesos fou identificat com a capellà i detingut el 26 d'abril de 1937. Va passar per diversos confinaments fins que el primer de juliol de 1937 fou internat a la Presó Model per ordre de l'Audiència de Barcelona, però fou alliberat tretze dies després i tornat a detenir el 16 de juliol. Romangué a la presó Model fins a l'11 de novembre de 1937, quan fou posat en llibertat condicional. Passats uns mesos, però, les autoritats republicanes ordenaren de nou la seva detenció, ja que el 20 de març de 1938 fou arrestat pel SIM (Servicio de Investigación Militar) i portat a la "txeca" (presó-comissaria) del carrer Vallmajor. Després, el 13 de maig de 1938, fou conduït de nou a la Model per ordre del mateix SIM i del Jutjat del Tribunal d'Espionatge de Catalunya. Aleshores se li va instruir una causa o procés judicial per "delicte d'espionatge i alta traïció", ja que es considerava que els eclesiàstics en general eren elements perillosos i simpatitzants dels sublevats. Finalment fou posat en llibertat definitiva l'onze de juliol de 1938. En acabar la guerra Mn. Salvador Balletbó tornà a Sant Fost, on exercí de rector de la parròquia fins al 1948, quan fou traslladat a un altre poble.

Aquell mateix any de 1948, poc abans de deixar la parròquia del nostre poble, Mn. Salvador Balletbó escrigué unes memòries de les seves experiències durant la Guerra Civil. Com a mostra, en transcrivim alguns fragments: *"El 26 d'abril de 1937 em detingueren, i gràcies que ja començaven a estar embafats de vessar tanta sang de cristians en tots aquells nou mesos, no m'assassinaren, però em portaren a la presó Modelo, estant-m'hi sis mesos pel fet de que era sacerdot (...)* El novembre de 1937 em deixaren sortir però la llibertat no durà pas gaire, ja que el 20 de març de 1938 els agents del SIM (especialistes en turments) m'agafaren novament, de moment vaig estar pres durant un mes a la txeca del carrer Vallmajor o

sigui el convent de les Magdales incautat pels de la CNT-FAI i convertit en un reformatori soviètic. Em tractaren pitjor que les bèsties, amb uns turments impensables, però cruelíssims, després em traslladaren a la presó flotant, el vapor Uruguay (jo em pensava que ja no podria resistir més) i d'allà una altra vegada a la Modelo, on m'hi vaig estar dos mesos. Aleshores em digueren que era processat perquè ajudava els rebels i desertors (jo que estava sempre amagat, sense veure mai ningú, perquè no m'agafessin, com el conill que no es mou del cau perquè els caçadors no li disparin) (...) Gràcies a Déu el 26 de gener de 1939 –data que jo no podré oblidar mai més–obteníem la veritable llibertat, la pau tan desitjada; s'havia acabat la persecució contra el cristianisme.”

3. La repressió franquista a Sant Fost (1939-1945)

3.1 L'entrada dels franquistes: conseqüències immediates

El 27 de gener de 1939 entraren a Sant Fost les forces franquistes (anomenades per uns “nacionals” i per altres “feixistes”). Es tractava de forces motoritzades de la divisió italoespanyola *Flechas Azules* (*Frecce Azzurre*) que seguidament es dirigiren a l'Ajuntament prenent possessió de la situació. Aquell mateix dia, a les set de la tarda, el comandant Cándido Giménez, membre de la mencionada divisió, va reunir un grup de 18 veïns i va nomenar un nou alcalde, Pablo Baliarda Bigaire, que presidiria una comissió gestora provisional. Però Baliarda estaria en el càrrec només onze mesos, ja que el desembre de 1939 fou substituït per Salvador Xicola Aloy.

És evident, però potser cal recordar-ho, que un cop acabada la guerra, s'inicià una dictadura militar que prohibí qualsevol mena de partit polític i sindicat, així com la utilització del català en actes públics oficials, a les escoles i a la retolació de cartells, anuncis i publicacions diverses. Aquesta repressió política i cultural afluirà una mica a partir del 1945, quan el

govern de Franco es va veure aïllat internacionalment, ja que Alemanya i Itàlia havien perdut la guerra i començà aleshores un acostament cap als Estats Units. Aleshores el règim es va veure obligat a obrir algunes escletxes: la Falange va ser arraconada en molts aspectes del govern central, es van deixar sortir bastants presos polítics al carrer i es va permetre la publicació de llibres i algunes revistes en català, sobretot aquells que fossin de caire religiós, així com certes representacions teatrals i folklòriques catalanes.

3.2 Detencions i empresonaments

Segons hem pogut constatar a la documentació del fons de la presó Model (en els documents de l'època constava com a “Prisión Celular de Barcelona”), en aquest centre penitenciari hi foren reclosos un total de 14 veïns de Sant Fost per causes relacionades amb els fets ocorreguts durant la Guerra Civil. Aquestes persones, que foren detingudes de forma gradual al llarg de 1939, van ser jutjades per Tribunals Militars en processos anomenats “sumaríssims” o sigui urgents, aplicant-los el Codi de Justícia Militar, en concret els articles 238, 240 i 273, relatius al delictes *de rebel·lió militar* en les seves diferents gradacions d'adhesió, auxili i excitació.

D'aquests 14 santfostencs, sis eren militants de la CNT-FAI, tres d'ERC, tres de la Unió de Rabassaires i de dos no n'hem pogut saber la seva militància. D'ells, només quatre havien tingut càrrecs polítics durant la guerra (l'alcalde Enric Torrents i tres regidors); la resta, 10 en total, havien estat milicians que havien actuat armats durant l'estiu i la tardor de 1936, la majoria com a membres de les patrulles a les ordres del Comitè local de Milícies i altres com a dirigents del mateix Comitè.

El febrer de 1941 les autoritats municipals enviaren, a petició de la Fiscalia de la Causa General de Barcelona, un llistat amb els noms de 21 persones que havien ocupat càrrecs a l'Ajuntament entre 1936 i 1939. De

les persones que surten en aquesta llista, només cinc foren detingudes i ja feia temps que eren a la presó quan la llista fou redactada i enviada. Dues d’elles abans de ser regidors, havien estat milicians. O sigui, que en el cas del nostre poble, la repressió se centrà sobretot en els integrants de les Milícies armades o patrulles de control, de la qual cosa es dedueix que es buscava castigar especialment els actes considerats delictius i revolucionaris, sobretot els delictes contra les persones o contra la propietat.

Als 14 veïns de Sant Fost que foren empresonats i jutjats per haver format part de les Milícies Antifeixistes, del Comitè o de l’Ajuntament, se’ls imposaren penes diverses:

Sentència definitiva	Casos	Militància dels presos:
2 anys i 4 mesos de reclusió:	1	CNT-FAI: 6
6 anys i 1 dia:	3	ERC: 3
8 anys:	1	UR: 3
10 anys:	1	No consta: 2
12 anys i 1 dia:	6	
15 anys i desterrament del poble:	1	
30 anys i 1 dia i desterrament del poble:	1	

Les penes més fortes (15 i 30 anys de presó) foren imposades a dos membres de la CNT que havien format part de les milícies antifeixistes. Al primer, el condemnat a 15 anys, se l’acusava de que *desde los primeros momentos del Movimiento actuó como voluntario en las Milicias Antifascistas, patrullando con armas por las calles y tomando parte en saqueos y registros, entre otros en el efectuado en el domicilio de (...); fue concejal durante la época en que se llevaron a cabo varios asesinatos en el pueblo, si bien todos ellos los cometieron individuos que actuaban a las órdenes del comité de Badalona; formó parte del grupo que fue a buscar a su domicilio a (...) con intención de asesinarlo, si bien no pudo realizar sus propósitos pues se les adelantó el comité de Badalona.*

Respecte al que va ser condemnat a 30 anys de reclusió, el tribunal va considerar provat que *era militante de la CNT-FAI, actuó en los primeros días del Alzamiento como miliciano practicando registros y detenciones, llevando a uno de los detenidos Sr. (...) a Moncada para ser fusilado, pero a última hora el jefe de la patrulla lo dejó en libertad; fue voluntario al frente de combate del que regresó a los cinco meses; se vanagloriaba de haber participado en hechos criminales que no se han determinado exactamente.*

El compliment efectiu de les sentències, fou, però, força reduït, perquè cap d'ells acomplí la pena íntegra, ja que van sortir tots amb llibertat condicional molt abans d'esgotar la condemna. Així, l'alcalde Enric Torrents, que fou condemnat a dos anys i quatre mesos, estigué empresonat un any. Els condemnats a 6 anys sortiren passat un any i mig (en un cas) i dos anys els altres. Els sentenciats a 12 anys aconseguiren la llibertat condicional al cap de dos anys de reclusió per norma general, tret d'un que va estar tres anys i mig empresonat, i un altre tres anys. El que fou sentenciat a 15 anys, acomplí quasi quatre anys d'internament a la Model i el de 30 anys, va sortir-ne al cap de quasi cinc anys de reclusió. Es va donar un cas, excepcional, en què el condemnat només va estar-s'hi un mes a la Model, tot i que havia estat sentenciat inicialment a vuit anys de reclusió.

En definitiva, la mitjana d'estada a la presó d'aquestes persones fou de dos anys i tres mesos. La majoria d'ells foren alliberats durant els anys 1941 (5 casos) i 1942 (6 casos); un ho fou el 1940, un altre el 1943 i l'últim el 1944. Dels 14 condemnats, cinc ja no tornarien mai més a Sant Fost i van domiciliar-se en altres poblacions i ciutats.

Cal dir que al Jutjat de Pau de Sant Fost existeix un llistat anomenat *Censo de liberados* on es relacionen els noms de 14 persones que el 1944 residien al nostre poble i que havien passat per diferents presons com a conseqüència de la seva actuació durant la guerra. En aquest llistat s'hi inclouen veïns de l'actual poble de La Llagosta i persones que no eren

de Sant Fost, sinó que vingueren a residir-hi un cop acabada la Guerra Civil.

Pel que fa als exiliats, sabem que marxaren a França tres veïns de Sant Fost, segons consta en la documentació i corroboren alguns testimonis. Aquests tres exiliats havien estat milicians i dos d'ells també van ser regidors posteriorment.

3.3 El cas d'Enric Torrents Murgarella

Un cas singular i molt significatiu de la Guerra Civil i les seves conseqüències a Sant Fost, fou el d'Enric Torrents Murgarella, conegut popularment com "Enriquet", alcalde del nostre poble per ERC entre gener i octubre de 1934 i de febrer de 1936 a gener de 1939.

En esclatar la Guerra Civil el 18 de juliol de 1936 l'Enriquet va haver de fer front, com a alcalde, a situacions delicades i molt compromeses. La majoria de testimonis entrevistats al llarg dels anys per qui subscriu semblen coincidir que la seva actuació al capdavant de l'Ajuntament va ser força moderada si tenim en compte les circumstàncies gravíssimes en què es va haver de moure: per un costat havia de quedar bé amb els revolucionaris que s'havien fet amos de la situació i per l'altre, intentava salvar i protegir, sempre que podia, la vida dels veïns del poble de dretes o de grans propietaris i, per tant, víctimes possibles dels milicians. La documentació consultada al respecte verifica aquesta impressió sobre l'actuació de l'alcalde republicà.

L'Enric Torrents fou detingut un cert temps després de l'entrada dels franquistes a Sant Fost, ja que no fou empresonat fins al 27 de juliol del 1939 quan va ingressar a la presó de Badalona. D'allà fou traslladat a la Presó Model de Barcelona el 17 d'agost. Aleshores fou posat a disposició del Consejo de Guerra Permanente "por supuesto delito de rebelión militar". Les autoritats militars consideraven, doncs, que el sol fet d'haver estat alcalde durant la guerra en zona republicana el feia sospitós d'un fet delictiu.

Al poc de ser detingut, la Guàrdia Civil de Mollet fou requerida perquè informés sobre l'actuació de l'Enriquet durant la guerra. L'informe signat per dos veïns de Sant Fost, deia, entre altres coses que: *durante su actuación como Alcalde de este pueblo durante el periodo rojo, sirvió a gusto de las personas de derechas, salvando la vida y los intereses de varios vecinos. Sabía, y se calló, dónde estaban ocultos elementos adictos al Glorioso Movimiento Nacional (...) No se le sabe participaciones en delitos de sangre y robos, y se considera un caso único durante la dominación rojo-separatista.*

Aquest informe, força favorable, fou enviat per la Guàrdia Civil al Tribunal Militar que l'havia de jutjar a Barcelona i gràcies a ell i a altres testimonis, l'excalcalde republicà va ser sentenciat amb la pena més baixa de tots els veïns de Sant Fost que foren jutjats pels tribunals militars. El 18 d'octubre de 1939 el Consell de Guerra va dictar sentència contra l'Enric Torrents, que pel seu interès històric i per tractar-se d'un personatge públic, reproduïm íntegrament:

Sumarísimo de urgencia n° 2664.

Sentencia: En la Plaza de Barcelona a 18 de octubre de 1939. Año de la Victoria. Reunido el Consejo de Guerra Permanente n° 2 de Cataluña, para ver y fallar la causa seguida contra el procesado ENRIQUE TORRENTS MURGARELLA por el supuesto delito de rebelión militar. Que en el citado expediente obran unos resultados de hechos probados que en lo referente al encartado anterior literalmente dicen:

RESULTANDO que el procesado Enrique Torrents Murgarella, afiliado a Esquerra de Cataluña, más que por ideología, por antagonismo familiar con su hermano Jaime que militaba en la política derechista. Desempeñó el cargo de Alcalde de San Fausto de Capcentellas desde el año 1933 (1934) y se mantuvo en dicho puesto después de iniciada la insurgenencia marxista, siendo además presidente de la Unión de Rabasaires; en todos dichos cargos actuó de acuerdo con las personas de orden, a muchas

de las cuales salvó la vida y protegió, favoreciendo la no incorporación de reclutas a las filas rojas y realizando incluso actos de adhesión al Movimiento Nacional en un banquete en que se brindó por el triunfo de aquel y se saludó brazo en alto; impuso contribuciones moderadas, siendo asesinadas dos personas durante su gestión como alcalde, sin intervención alguna por parte del encartado. HECHOS PROBADOS.

FALLAMOS que debemos condenar y condenamos a Enrique Torrents Murgarella a la pena de DOS AÑOS Y CUATRO MESES DE PRISIÓN MENOR con las accesorias correspondientes y siendo de abono al procesado la totalidad del tiempo de la prisión preventiva sufrida.

Así por nuestra sentencia, lo pronunciamos, mandamos y firmamos. Felipe Toral, Mariano Argüelles, Marcos Filguera, Antonio Rocafort y Román Espuny Gómez. (Arxiu Nacional de Catalunya, fons Presó Model, caixa 2048)

A la presó Model, l'Enric Torrents va estar-se onze mesos, ja que hi entrà el 17 d'agost de 1939 i en sortí amb llibertat condicional el 18 de juliol de 1940. Durant el franquisme va mantenir-se completament apartat de la vida política, dedicant-se exclusivament a la feina i a la família (per saber-ne més detalls, veure l'apartat dedicat a la seva biografia en aquesta mateixa publicació).

4. Altres víctimes de la Guerra Civil

A banda dels assassinats o empresonats pels dos bàndols, hi hagué un tercer tipus de víctimes: els que moriren als fronts de guerra o a bombardejos. La llista de santfostencs morts o desapareguts en combat com a soldats a la guerra de 1936-1939, ja la vam publicar a *Campsentelles*, 3 (1998) i foren un total de 13: Josep Flaqué Torrents, Jaume Fornells Pou, Valero López Monforte (desaparegut), Joan Martorell Martínez, Joan Mas Fillat, Rafael Niubó Paré, Josep Niubó Saleta, Salvador Pedra-

gosa Tió, Josep Puig Padró, Joan Rifà Recolons, Jacint Suñé Colomé, Antoni Xicola Suñé i Ramon Xicola Suñé.

Dels tretze combatents a dalt esmentats, dotze moriren en files republicanes i un en files franquistes. També cal dir que dos d'ells foren afusellats pels mateixos republicans per sospitar-se (o per haver-ho intentat, això no està clar) que es volien passar als “nacionals”. A la documentació de l'Arxiu Municipal de Sant Fost apareixen també cartes oficials adreçades a l'alcalde comunicant la mort en combat del soldat Joaquim Marcet Murillo, el setembre de 1938, o la desaparició al front de Salvador Legaz García i Plácido Pardo Escartín, però no els hem pogut localitzar al padró de 1936. O sigui, que en començar la guerra no vivien a Sant Fost.

Pel que fa als bombardejos, segons un estudi publicat a *El 9 Nou* el maig de 2007, dos veïns de Sant Fost van morir a conseqüències del bombardeig que patí Barcelona el 8 de gener de 1938: Rafael Blasco Tello, mort als 52 anys, el 9 de gener de 1938, i Josep Vives Borrell, mort amb 14 anys el mateix dia. Aquest estudi publicat a *El 9 Nou* esmenta Francesc Vial Rodés com a mort per “repressió franquista” a la presó Model. Hem consultat el seu expedient i efectivament, va morir a la Model el 21 d'agost de 1943 per causa de gangrena, però havia estat empresonat el 15 de desembre de 1942 per suposats delictes comuns, no pas per causes polítiques.

5. Balanç final. Conclusió

A Sant Fost, doncs, la repressió a la rereguarda republicana i la repressió dels primers anys del franquisme van deixar aquestes xifres de víctimes o perjudicats:

- Persones afusellades pels republicans al terme de Sant Fost: 16
- Persones de Sant Fost detingudes pels milicians republicans: 3
- Persones de Sant Fost empresonades pels franquistes: 14
- Persones de Sant Fost exiliades a l'estranger: 3

Tal com s'ha explicat abans, de les 16 persones executades pel republicans al terme del nostre poble, només una, Mn. Salvador Pibernat, estava vinculada a Sant Fost. La resta eren forasters.

Pel que fa a Catalunya, el balanç de persones assassinades pels milicians republicans o d'esquerres fou, entre juliol de 1936 i gener de 1939, d'un total de 8.352 víctimes mortals. Aquesta xifra és fruit de la investigació en arxius i registres civils dels historiadors i professors universitaris Josep Maria Solé Sabaté i Joan Villarroya Font.

En acabar la Guerra Civil i entrar les tropes franquistes a Barcelona el gener de 1939, s'inicià una persecució sense pal·liatius dels dirigents polítics republicans i esquerrans i de totes aquelles persones que s'havien significat en fets polítics o revolucionaris, tot i que molts dels principals dirigents ja s'havien exiliat a França per por a la repressió. Les presons catalanes s'ompliren de gent d'esquerres, que foren jutjats ràpidament per tribunals militars a l'empara del Código de Justicia Militar i de la Llei de Responsabilitats Polítiques aprovada pel govern de Franco en acabar la guerra. Aquests tribunals van condemnar a mort a centenars de persones. Entre 1938 i 1953 les autoritats franquistes afusellaren a Catalunya un total de 3.385 persones.

Resum de la repressió a Catalunya (víctimes mortals)

- Persones afusellades pels republicans (1936-1939): 8.352
- Persones afusellades pels franquistes (1938-1953): 3.385

En definitiva, la Guerra Civil de 1936-1939 va comportar al nostre poble, com a tot Catalunya i a tot Espanya, molt dolor i moltes desgràcies per a persones i famílies. Com hem vist també, ambdós bàndols van cometre barbaritats i crims, enmig d'una onada de fúria venjativa. Que aquella guerra ens faci reflexionar i no es caigui mai més en els mateixos errors. I que la recuperació de l'anomenada "memòria històrica" serveixi per tancar velles ferides i no per reobrir-les ni per desenterrar odis i rancúnies que ja fa temps que estaven adormits.

Sigles:

CNT: Confederación Nacional del Trabajo (sindicat anarquista)

FAI: Federación Anarquista Ibérica

ERC: Esquerra Republicana de Catalunya

JJLL: Joventuts Llibertàries (anarquistes)

UR: Unió de Rabassaires (sindicat proper a ERC)

Arxius consultats:

AJPSF (Arxiu del Jutjat de Pau de Sant Fost) Expedient *Censo de liberados* (1943-1944) i *Libro registro de defunciones* (1934-1944).

AMSF (Arxiu Municipal de Sant Fost), Actes dels plens, expedient *Causa General* i correspondència 1936-1943.

ANC (Arxiu Nacional de Catalunya), fons de la Presó Model, expedients personals de veïns de Sant Fost de Campsentelles (1936-1945).

Bibliografia

-Daniel Monserdà Tintó *Ara fa 50 anys. Memòries de Mossèn Salvador Balletbó, rector de Sant Fost* (1936-1948). Sant Fost, XXX Dia de la Parròquia, 1986.

-Xavier i Ferran Pérez, *Sant Fost, història d'un poble*. Sant Fost de Campsentelles, 1991.

-Xavier i Ferran Pérez, *Mn. Salvador Pibernat, rector màrtir de Sant Fost*, 1994.

-Xavier Pérez, *Sant Fost i Martorelles, a l'Arxiu de Salamanca, Campsentelles*, 2 (1996).

-Xavier Pérez, *Soldats santfostencs morts a la Guerra Civil, Campsentelles*, 3 (1998).

-Hilari Raguer, *La pólvora y el incienso*, Barcelona: Ediciones Península, 2001.

-Josep Maria Solé i Sabaté (director), *La guerra civil a Catalunya (1936-1939) I. Alçament militar i primers mesos de guerra*. Barcelona: Edicions 62, 2004.

-Josep M. Solé i Sabaté, *La repressió franquista a Catalunya*. Barcelona: Ed. 62, 1985.

-Josep M. Solé i Sabaté, Joan Villarroja i Font, *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2 volums, 1990.